

Opinnäytetyö (AMK)

Kirjasto- ja tietopalvelu

2014

Henri Kurko

SIIRTOLAISUUSINSTITUUTIN KELANAUHAKOKOELMAN JÄRJESTÄMINEN SÄHKÖISTEN AINEISTOJEN KEHITTÄMISEN NÄKÖKULMASTA

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Henri Kurko

SIIRTOLAISUUSINSTITUUTIN KELANAUHAKOKOELMAN JÄRJESTÄMINEN SÄHKÖISTEN AINEISTOJEN KEHITTÄMISEN NÄKÖKULMASTA

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön aiheena on Siirtolaisuusinstituutin Siirtolaisuuskokoelmiin kuuluvien kelanauhojen luettelointi ja sisällönkuvailu. Tarkoituksena on luetteloinnin myötä saada kelanauhoilla oleva historiallinen aineisto paremmin sekä tutkijoiden että muiden aiheesta kiinnostuneiden käyttöön. Projekti tehtiin toimeksiantona Siirtolaisuusinstituutille lokajoulukuussa 2013.

Siirtolaisuusinstituutin arkiston kelanauhat sisältävät ulkosuomalaisia koskevaa dokumentti- ja haastattelumateriaalia ympäri maailmaa. Toiminnallinen osio käsittelee varsinaisen luettelointityön kuvauksen lisäksi luettelointialustan ja kuvailusäännöstön valintaa koskevia kysymyksiä, kun kohteena on varsin epäyhtenäisistä sisältötiedoista koostuva, arkistojen ulkopuolella varsin harvinainen aineistolaji. Valintoja ohjaa välillisesti Kansallisen digitaalisen kirjaston (KDK) suositukset esimerkiksi käytetyistä standardeista sekä pitkäaikaissäilytykseen soveltuvista siirto- ja säilytyskelpoisista tallennusformaateista. Opinnäytetyö tarkastelee eritoten Dublin Core metadataformaatin soveltuvuutta aineiston kuvailussa.

Opinnäytetyön teoriaosio käsittelee sähköisten aineistojen saavutettavuuden kysymyksiä digitointihankkeiden aikakaudella. Sähköisten aineistojen tarjoamiseen on vireillä useita kansallisia hankkeita, joskin tutkimusta saavutettavuuden toteutumisesta ja käyttäjien kokemuksista on toistaiseksi vähän. Tuoreissa tutkimuksissa saavutettavuutta pidetään kuitenkin yksimielisesti aineiston tärkeimpänä arvona. Tutkimusten mukaan käyttäjät vaativat ennen kaikkea metadatalta rikastettuja aineistoja sekä yksinkertaisia mutta hakuominaisuuksiltaan monipuolisia käyttöliittymiä, kuin esimerkiksi suuria massadigitoituja aineistomääriä, jotka jäävät käytettävyyden esteen taakse joko puutteellisten metatietojen tai käyttöliittymän kankeuden vuoksi. Tällä hetkellä etenkin moni pieni tai keskisuuri kulttuuriperintöä säilyttävä laitos miettii strategiaansa sähköisten aineistojen tarjoamisen ja pitkäaikaissäilyttämisen suhteen.

ASIASANAT:

arkistot, avokelanauhat, kelanauhat, kokoelmatyö, luettelointi, maastamuuttajat, magneettinauhat, metadata, muistiorganisaatiot, saavutettavuus, siirtolaiset, sisällönkuvailu, ulkosuomalaiset, ääninauhat, äänitteet

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Library and Information Services

2014 | 48

Ritva Hyttinen

Henri Kurko

CATALOGING REEL-TO-REEL AUDIO TAPE RECORDINGS AT THE INSTITUTE OF MIGRATION IN THE CONTEXT OF DEVELOPING ELECTRONIC MATERIALS

The purpose of this functional thesis was to catalogue the reel-to-reel audio tapes of the client, Institute of Migration. Material on these audio tapes consists of historical recordings of Finnish emigrants around the world. Cataloging the tapes serve the purpose of increasing accessibility among scholars and researchers. The project took place from October to December in 2013.

The thesis comprises two parts: the functional part and the theoretical framework. The functional part in this report explains the cataloging process in full including analysis on choosing the appropriate cataloging platform and metadata format by following the guidelines of the National Digital Library (NDL). Functional part also indicates in detail how to use the Dublin Core metadata standard in describing highly variable contents of rare reel-to-reel magnetic tape format.

The theoretical framework focuses on the subject of accessibility in various national digitalization projects. Although there is yet only little academic research made about the usability of electronic materials with user's experiences, new studies suggest that accessibility is the single most important value of the archived material. According to these studies users value rich metadata over high volume of digitized material and mostly desire simple and practical interfaces with diverse searching options.

The question of access, distribution and long-term preservation of electronic materials is vital, especially for small and medium sized archives.

KEYWORDS:

accessibility, archives, cataloging, collection work, emigrants, Finnish emigration, Finns abroad, magnetic tapes, metadata standards, reel-to-reel tape recordings, open reel audio tape recordings

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 SIIRTOLAISUUSINSTITUUTTI	8
2.1 Siirtolaisuuskokeelmat	9
2.2 Kelanauhakokeelma	10
2.3 Toimeksianto	17
3 DIGITOITUJEN AINEISTOJEN SAAVUTETTAVUUS	18
3.1 Avoin saatavuus ja sähköiset aineistot	18
3.2 Sähköisten aineistojen käyttäjäkokemukset	21
4 KELANAUHAKOELMAN JÄRJESTÄMINEN	24
4.1 Luettelointialusta	24
4.2 Kuvailusäännöstö	26
4.2.1 Dublin Core	27
4.2.2 Valintaperustelut	30
4.3 Luettelointipohjan valmistaminen	30
4.3.1 ISO standardit	30
4.3.2 Asiasanasto	31
4.3.3 Kenttien määrittäminen	31
4.4 Luettelointi	36
4.4.1 Kelanauhojen ylläpito	37
4.4.2 Tietojen rikastaminen	38
4.5 Viimeistely	40
4.6 Tarroitus	41
4.7 Ohjeistus	43
4.8 Luettelon verkkoversio	44
5 ARVIOINTI JA POHDINTAA	45
LÄHTEET	47

KUVAT

Kuva 1. Tandberg –merkkinen kelanauhuri	11
Kuva 2. C-kasetti	12
Kuva 3. Esimerkki 5” (∅ 13cm) kelanauhasta, joita kokoelmassa on suurin osa.	13
Kuva 4. Läpikuultava asetaattinauha.	14
Kuva 5. 7” nauha alkuperäisessä kotelossaan.	15
Kuva 6. Esimerkki nauhakoteloon merkityistä sisältötiedoista.	16
Kuva 7. Kelanauhakokoelma työn alla	37
Kuva 8. Kopiopaperista valmistettu kääre 6” nauhalle.	38
Kuva 9. Osanäkymä luettelosta kuvakaappauksena.	41
Kuva 10. Tarralla merkitty 7” kelanauha.	42
Kuva 11. Arkistokaappi, jossa nauhat järjestettynä maanosittain.	43

KUVIOT

Kuvio 1. Organisaatioiden käyttöliittymissä olevat hakuvaihtoehdot (Hupaniittu 2012a, 51).	22
Kuvio 2. Käyttäjien mielestä välttämättömät hakuehdot (Hupaniittu 2012a, 52).	23
Kuvio 3. Käytetyimmät metatieto/kuvailustandardit (KDK 2011, 14)	29

1 JOHDANTO

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoitus oli luetteloida ja kuvailla Siirtolaisuusinstituutin arkiston kelanauhakokoelma, joka sisältää historiallisia dokumentti- ja haastatteluäänityksiä ulkosuomalaisista ympäri maailman. Kokoelma on osa Siirtolaisuuskokoelmaa, johon kuuluu lisäksi myös paljon muita aineistolajeja, kuten esimerkiksi kirjeitä, valokuvia ja esineistöä. Luettelointi edesauttaa aineistojen saavutettavuutta ja käyttöä esimerkiksi tutkijoiden keskuudessa, sekä valmistelee aineistoa digitointeja varten.

Opinnäytetyö jakaantui toiminnalliseen osuuteen sekä kirjalliseen raporttiin. Toiminnallinen osuus sisälsi luettelointialustan ja kuvailusäännöstön valinnan, luettelointipohjan laatimisen näiden avulla, sekä varsinaisen luettelointityön. Luetteloinnilla tarkoitetaan tässä tapauksessa sekä tallenteiden fyysistä että sisällöllistä kuvailua. Kuvailusäännöstönä käytettiin Dublin Core metatietostandardia, joka soveltui joustavuutensa vuoksi hyvin kelanauhojen vaatimien kuvailutietojen esittämiseen. Varsinainen kelanauhaluettelo valmistettiin räätälöidysti Dublin Coren kenttämäärityksillä Microsoftin Exceliin. Tämän lisäksi laadittiin ohje kelanauhaluettelon käyttöä varten sekä valmistettiin samalta pohjalta C-kasettiluettelo sekä sitä koskeva ohjeistus. Raportin toiminnallinen osuus pureutuu näin ollen luettelointisäännöstöä ja luettelointialustaa koskeviin kysymyksiin sekä havainnollistaa miten Dublin Core toimii luonteeltaan epäyhtenäisen aineiston kuvailussa.

Tällä hetkellä etenkin moni pieni tai keskisuuri kulttuuriperintöaineistoa säilyttävä organisaatio miettii strategiaansa sähköisten aineistojen jakeluun ja pitkäaikais säilyttämiseen. Teoriaosiossa keskitytään täten sähköisten aineistojen saavutettavuuden kysymyksiin digitointihankkeiden aikakaudella. Aineistojen saavutettavuutta pidetään keskeisimpänä asiana tuoreissa muistiorganisaatioita käsittelevissä tutkimuksissa. Monet käynnissä olevat kansalliset hankkeet pyrki-

vät omalta osaltaan vastaamaan tähän haasteeseen, josta esimerkkinä Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) sekä Museo 2015 -hanke. Toiminnallinen osuus tukee saavutettavuuden näkökulmaa osaltaan käsittelemällä muun muassa metatietojen rikastamista. Kansallisen digitaalisen kirjaston yleiset ohjeistukset esimerkiksi soveltuvista standardeista sekä tiedostomuodoista määrittivät myös valintoja tämän projektin kohdalla.

2 SIIRTOLAISUUSINSTITUUTTI

Siirtolaisuusinstituutti on vuonna 1974 Turussa perustettu muuttoliikkeiden tutkimiseen ja dokumentoimiseen erikoistunut organisaatio. Instituutin toimitilat ovat Turun keskustassa ja lisäksi instituutilla on alueellinen palvelupiste Seinäjoella, Pohjanmaan aluekeskus. Instituutin toiminnan keskeistä aluetta on eritoten suomalainen siirtolaisuus eli ulkosuomalaisia koskevan aineiston kerääminen ja sitä koskeva tutkimustyö. Tutkimusalaan kuuluvat myös olennaisesti maahanmuutto, maan sisäinen muuttoliike, kotoutuminen sekä muut etniset kysymykset. (Siirtolaisuusinstituutti 2014a).

Siirtolaisuusinstituutissa vakinaisia työntekijöitä on yksitoista, joiden lisäksi organisaatiossa työskentelee noin kymmenen muuta erilaisissa määräaikaisissa työtehtävissä olevaa henkilöä, joihin kuuluu esimerkiksi korkeakoulu- ja työelämän harjoittelijat. Instituutin toimielimiä ovat hallitus ja valtuusto (Siirtolaisuusinstituutti 2014b). Siirtolaisuusinstituutin taustajärjestöihin kuuluvat useimmat suomen yliopistoista sekä myös Turun kaupunki. Instituutin toiminnan rahoittaa pääosin opetus- ja kulttuuriministeriö. Sidosryhmiin kuuluu useita keskeisiä alan toimijoita, kuten koti- ja ulkomaisia väestötieteen yhdistyksiä ja tutkimuslaitoksia.

Siirtolaisuusinstituutti järjestää aktiivisesti alan konferensseja ja seminaareja sekä julkaisee alakohtaisia tutkimuksia sekä kirjallisuutta. Instituutilla on kuuden eri tutkimusjulkaisusarjan lisäksi myös kaunokirjallinen sarja, jonka lisäksi se julkaisee neljä kertaa vuodessa ilmestyvää *Siirtolaisuus – Migration* – aikakauslehteä. Tutkimus- ja yleiskirjoja sekä raportteja instituutti julkaisee noin kymmenen vuodessa. Siirtolaisuusinstituutin keskeisiä asiakkaita ovat muun muassa julkishallinnon yhteiskunnalliset päätöksentekijät, tiedotusvälineet, opettajat ja opiskelijat.

Siirtolaisuusinstituutti myös ylläpitää siirtolaisrekisteriä ja siirtolaisarkistoa sekä järjestää aktiivisesti myös näyttelyitä. Instituutissa sijaitsee myös alansa erikoiskirjasto, jonka kokoelmiin kuuluu yli 10 000 siirtolaisuutta koskevaa julkaisua. Julkaisuihin kuuluu tutkimuskirjallisuuden ohella myös ulkosuomalaisten kaunokirjallisuutta ja sarjajulkaisuja. Lisäksi valikoimassa on muun muassa yli 40 eri puolilla maailmaa julkaistavaa ulkosuomalaisten lehteä. Instituutin kirjasto vastaa tietopalvelullisesti etenkin sen omien tutkijoiden tarpeisiin, mutta myös ulkopuolisia lainoja on vuosittain satoja.

2.1 Siirtolaisuuskokoelmat

Siirtolaisuusinstituutin toimintaan kuuluu olennaisesti siirtolaisuuden sekä historiallisen siirtolaisuuden dokumentointi, josta vastaa instituutin tietopalveluun nivoutuva arkisto. Siirtolaisuusinstituutin arkiston Siirtolaisuuskokoelmat sisältävät aineistoa lähes 60 maasta, määrällisesti eniten Yhdysvalloista (Heinilä 2014). Painopisteenä kokoelmissa on erityisesti ulkosuomalaisuus ja maastamuutto.

Siirtolaisuuskokoelma karttuu lahjoitusten, omien hankintojen sekä käyttöoikeuksien siirtojen, eli deponointien, kautta likimain viidenkymmenen kartuntapahtuman vuosivauhtia. Arkistonmuodostajia ovat esimerkiksi ulkosuomalaiset yksityishenkilöt, siirtolaisten jälkeläiset ulkomailta, ulkosuomalaisten perustamat yhdistykset ja järjestöt, siirtolaisuudesta kiinnostuneet henkilöt, sukututkijat, kirjailijat ja toimittajat sekä muut henkilöt tai tahot, joilla on yhteyksiä ulkosuomalaisiin. Arkistonmuodostajia on yhteensä noin tuhat (Heinilä 2014).

Siirtolaisuuskokoelmat on kaikille avoin arkisto ja sen aineistot ovat pääosin vapaasti käytettävissä. Arkistoa ja kirjastoa hyödyntävätkin esimerkiksi monet sukututkimuksesta kiinnostuneet yksityishenkilöt, joskin silti arkiston suurin käyt-

täjäryhmä on tutkijat. Tutkimuskäytössä arkiston kysytyin aineistoryhmä on yksityiskirjeet, joita on noin 14 000 kappaletta (Heinilä 2014). Kokoelmien suosituin aineistoryhmä on kuitenkin valokuvat, joita on fyysisessä kokoelmassa yli 15 000 vedosta. Valokuvia hyödyntävät tutkijoiden lisäksi muun muassa media sekä erilaiset tapahtumat, kuten museoiden näyttelyt ja esitykset. Muita aineistoryhmiä ovat muun muassa siirtolaisten yksityishenkilöiden päiväkirjat ja matkapäiväkirjat, muistelmat ja omaelämäkertakirjoitukset sekä viranomaisasiakirjat kuten passit, matkaliput, virka- ja työtodistukset ja kauppakirjat. Kokoelman keskeisiä dokumentteja ovat myös yhdistysasiakirjat, pienpainatteet, siirtolaislehdet, radio- ja tv-ohjelmat, dokumenttielokuvat, musiikkitalenteet sekä erilaiset haastattelut, joita on sekä äänitteinä että litteraatioina. Lisäksi kokoelmiin kuuluu myös esineistöä kuten matka-arkkuja, vaatteita ja maalauksia.

2.2 Kelanauhakokoelma

Osa Siirtolaisuusinstituutin äänite- ja haastattelumateriaalista on tallennettu kelanauhoille. Kelanauha on magneettinauha, jossa nauha kiertää avonaisen kelan ympäri, toisin kuin esimerkiksi C-kasetissa, jossa nauha on suojassa kasetin sisällä. Toinen yleinen nimitys kelanauhalle onkin avokelanauha. Magneettista nauhapinnoitetta hyödyntävä äänitystekniikka kehitettiin alunperin 1930-luvun Saksassa, josta se toisen maailmansodan jälkeen levisi Yhdysvaltoihin ja saavutti vähitellen suuren suosion ja merkittävän aseman ammattimaisen äänentallennuksen piirissä. (Gronow 2013, 206-208.) Kuluttajien käyttöön kelanauha ei kuitenkaan yleistynyt kovin olennaisesti. Syynä tähän oli korkea hinta ja nauhuri koettiin myös hankalaksi käyttää. (Koponen 2013, 17).

Kuva 1. Tandberg –merkkinen kelanauhuri

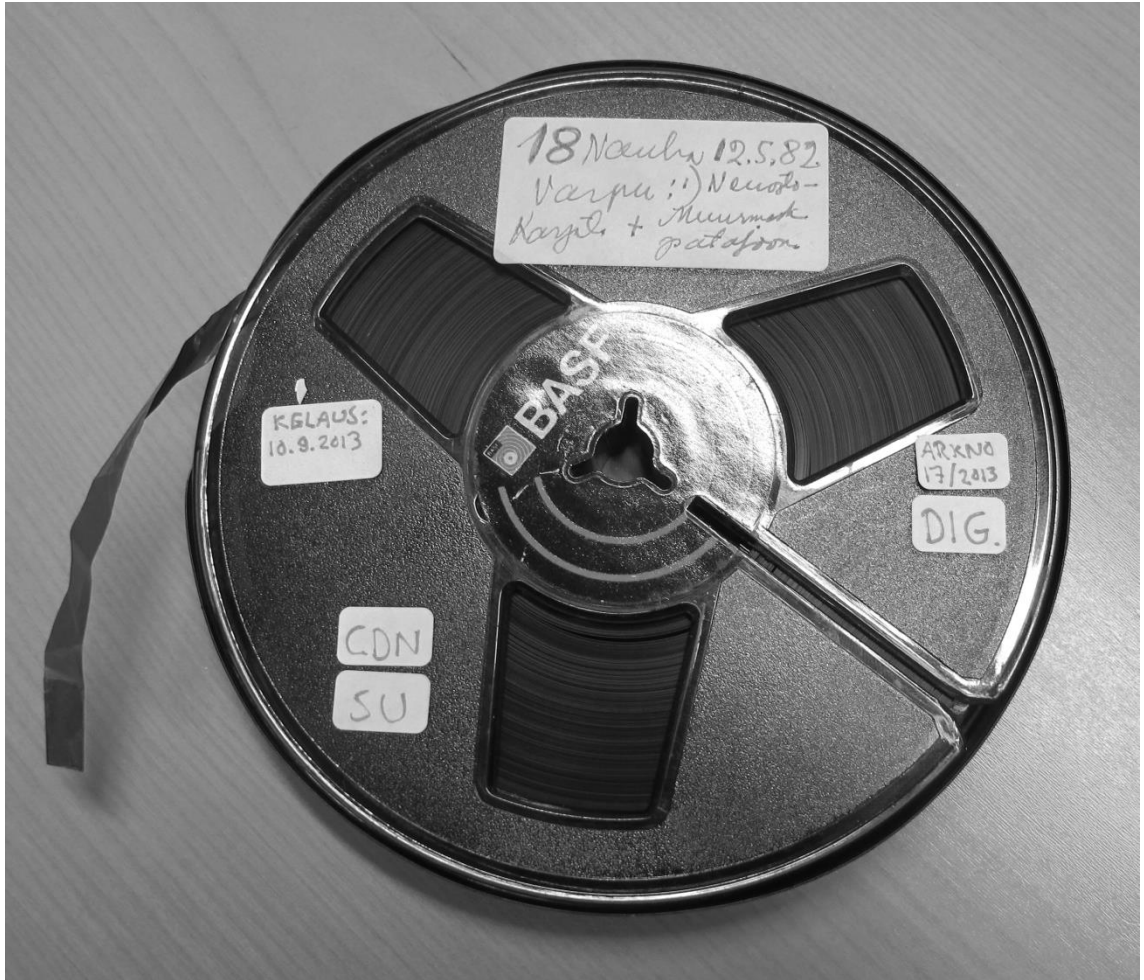
Huomattavasti suuremman suosion kuluttajien keskuudessa sai pieni ja kätevä C-kasetti, joka esiteltiin maailmalle vuonna 1963 ja jonka kulta-aikaa oli erityisesti 1970-luku (Gronow 2013, 208). Hyvän äänenlaatunsa vuoksi kelanauhoja käytetään musiikkiteollisuudessa jossain määrin vielä nykypäivänäkin, vaikka sen on 1990-luvulta alkaen korvannut asteittain erilaiset digitaaliset tallennusmetodit, kuten DAT-nauha ja tietokoneiden kovalevyt. Kuitenkin tämän aikaan varsin laajan ammattimaisen ja puoli ammattimaisen käytön vuoksi kelaauhat ovat edelleen merkittävä äänitallenneformaatti arkistoissa (Puustinen 2011, 6).

Kuva 2. C-kasetti

Siirtolaisuusinstituutin arkiston kelanauhakokoelma sisältää 205 kelanauhaa (tilanne huhtikuussa 2014), joista vanhimmat ovat vuodelta 1957 ja uusimmat vuodelta 1989. Pääosa nauhoista on annettu instituutille lahjoituksina, mutta joukossa on myös instituutin itsensä tuottamaa aineistoa sekä instituutin tekemiä hankintoja.

Kelanauhoja on monia eri kokoja, joissa nauhan pituus, leveys ja paksuus sekä kelan koko vaihtelevat. Siirtolaisuusinstituutin kokoelmassa pääosan muodostavat viiden tuuman (5") nauhat, joita on 138 kappaletta. Toiseksi eniten on 7" nauhoja, 53 kpl. Tämän lisäksi joukossa on hajakokoja 3" (5 kpl), 4" (1kpl), 6" (6 kpl), 10" (2 kpl).

Kuva 3. Esimerkki 5" (∅ 13cm) kelanauhasta, joita kokoelmassa on suurin osa.

Nauhat myös jaetaan tukipinnoitteen vuoksi asetaattinauhoihin ja polyesterinauhoihin. Asetaattia käytettiin nauhan tukiaineena 1960-luvulle asti, kunnes sen huomattiin olevan erityisen altista rappeutumiselle ja tekevän nauhasta katkeilevaa. Rappeutuminen johtuu asetaatin reagoinnista ilmankosteuden kanssa. Ilmiötä kutsutaan tällöin hydrolyyksiksi. (Piipponen 2012, 73.)

Asetaattinauhan tunnistaa kuitenkin helposti: valoa vasten katsottaessa nauha näyttää läpikuultavalta, kun taas polyesterinauha ei päästä valoa lävitseen ja näyttää täysin tummalta. Arkiston näkökulmasta asetaattinauhojen paikantaminen on olennaista, jotta niissä oleva sisältö voidaan mahdollisimman pian siirtää

turvaan muuhun formaattiin (Piipponen 2012, 73). Siirtolaisuuskokeelmasta asetaattinauhoja löytyi 13 kappaletta.

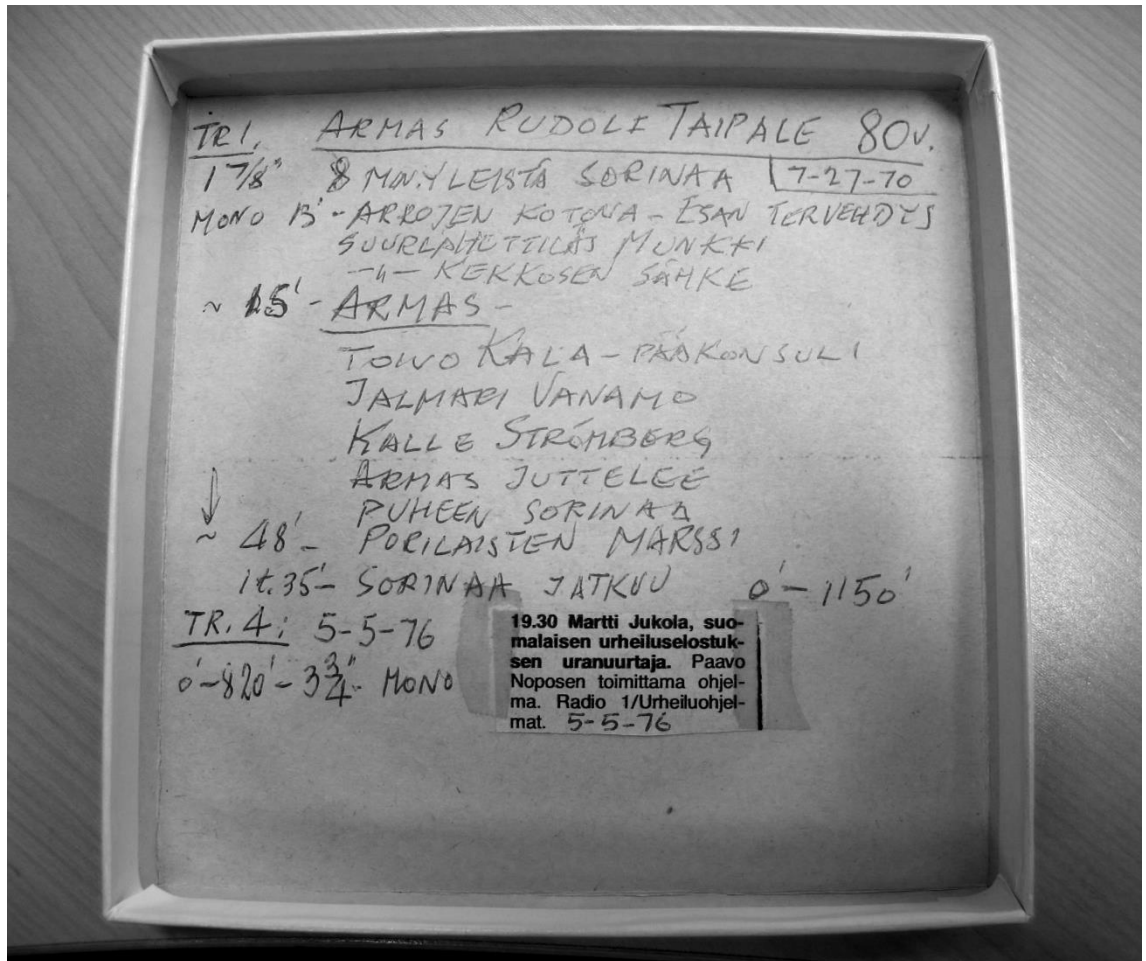
Kuva 4. Läpikuultava asetaattinauha.

Instituutin kelanauhat ovat pääosin pahvisessa alkuperäiskotelossaan, josta käy ilmi valmistaja sekä yleensä myös nauhateknisiä tietoja kuten nauhan pituus, leveys ja paksuus. Vain 24 nauhaa oli ilman alkuperäistä koteloa, jolloin nauha on joko paketoitu kopiopaperista valmistettuun kääreeseen tai nauhat olivat täysin ilman suojaa.

Kuva 5. 7” nauha alkuperäisessä kotelossaan.

Nauhojen sisältötiedot vaihtelevat huomattavasti. Pääosin tiedot on kirjattu koteloon tai nauhaan käsin, joten tulkinnanvaraisuutta esiintyy käsialasta riippuen. Joissakin nauhoissa ilmenee myös keskenään ristiriitaisia sisällön tuplakirjauksia, jotka liittyvät todennäköisesti siihen, että nauhoihin on äänitetty useamman kerran. Pääosin sisältötietojen skaala vaihtelee täydellisistä raitakohtaisista merkinnöistä, nauhanopeuksineen ilmoitettuna, vain muutaman sanan mittaiseen kuvaukseen. Osasta nauhoista on olemassa lähtötiedot arkistoluettelossa, johon tiedot on kirjattu nauhojen saavuttua arkistoon. Pääosin nämä tiedot ovat kuitenkin samoja mitä nauhojen etiketeissä.

Kuva 6. Esimerkki nauhakoteloon merkityistä sisältötiedoista.

Kelanauhoilla oleva aineisto sisältää pääasiassa ulkosuomalaisia siirtolaisia koskevaa dokumentti- ja haastattelumateriaalia. Valtaosa on haastattelunauhoja, joiden sisältöä on kerätty maantieteellisesti aina Brasiliasta Petroskoihin. Aineistoon kuuluu myös esimerkiksi suomalaisten ja amerikansuomalaisten esiintyjien konsertteja Kanadan Sudburyn sekä New Yorkin Brooklynin ja Harlemin suomalaisyhteisöistä 1960-luvulta. Joukossa on myös ulkosuomalaisten tekemiä radio-ohjelmia Floridasta 1950- ja 1960-luvuilta.

2.3 Toimeksianto

Toimeksiantona Siirtolaisuusinstituutin kelanauhakokoelman järjestämiseen määriteltiin luettelointialustan valinta, sisällönkuvailukenttien valinta, luettelointi, aineiston digitointi sekä luettelon saattaminen verkkoon. Kaikkiaan työn laskettiin kestävän noin kolme kuukautta. Kuitenkin varsin pian havaittiin, että kelanauhojen digitointi ei määräajassa ollut mahdollista ja näin ollen siitä luovuttiin.

3 DIGITOITUJEN AINEISTOJEN SAAVUTETTAVUUS

Analogisten aineistojen digitoiminen on alati ja massiivisesti kasvava kiinnostuksen alue niin muistiorganisaatioissa kuin ajassamme yleensäkin. Erilaisia digitointiin sekä aineistojen sähköiseen säilyttämiseen ja jakeluun keskittyneitä hankkeita ja projekteja on olemassa mittavasti maailmanlaajuisesti ja niitä syntyy jatkuvasti lisää.

Digitointi ei kuitenkaan vielä takaa sitä että aineistot löytäisivät käyttäjänsä. Esteeksi voi muodostua aineiston vaillinaiset kuvailutiedot, jotka ovat edellytyksenä aineiston löytymiselle sekä onnistuneiden hakujen suorittamiselle tietokannasta. Lisäksi tietokanta tai käyttöliittymä voi itsessään haitata ja rajoittaa tiedon paikantamista monilla erilaisilla tavoilla. Aineistojen saavutettavuutta pidetäänkin nykyään yhtenä keskeisimmistä asioista useissa muistiorganisaatioita koskevissa tutkimuksissa ja hankkeissa.

3.1 Avoin saatavuus ja sähköiset aineistot

Avoimella saatavuudella tarkoitetaan 2000-luvun alkupuolella alkunsa saanutta julkaisuperiaatetta, joka tähtää tieteellisten julkaisujen ja artikkelien vapaaseen saatavuuteen internetin välityksellä (Suber 2012, 7-9). Avoin saatavuus eli *Open Access* -periaate on sittemmin yleistynyt ja noussut suositelluksi julkaisutavaksi sekä tiedeyhteisöissä että yhteiskunnassa laajemminkin (Rehbinder 2013). Suomessakin on tällä hetkellä käynnissä useita avoimeen tietoon ja avoimeen saatavuuteen keskittyviä kansallisia hankkeita.

Opetus- ja kulttuuriministeriön *Tutkimuksen tietoaineistot* –hanke käynnistettiin vuonna 2011. Sen pohjana on Valtioneuvoston periaatepäätös julkishallinnon digitaalisen tietoaineiston avoimen saatavuuden kehittämisestä, jotta sähköisiä aineistoja voitaisiin paremmin hyödyntää tutkimuskäytössä. Samaiseen periaa-

tepäätökseen pohjautuu myös Valtionvarainministeriön *Avoimen tiedon ohjelma*, joka taas pyrkii systemaattisesti avaamaan julkisia tietovarantoja sekä yhtenäistämään avaamiseen liittyviä käytäntöjä (Rehnbinder 2013). Avoimeen saatavuuteen pohjaa myös opetus- ja kulttuuriministeriön mittava hanke Kansallinen Digitaalinen Kirjasto (KDK). Sen päämääränä on sekä parantaa digitoitujen aineistojen saatavuutta kuin myös hakea ratkaisua sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilytykseen. Kansallinen digitaalinen kirjasto on myös mukana Europeana-portaalissa, jonka idea on mahdollistaa pääsy Euroopan digitoituun kulttuuriperintöaineistoon yhden liittymän kautta. Europeanan juuret taas ovat Euroopan komission i2010-tietoyhteiskuntastrategiassa vuodelta 2005 (Palonen 2011, 5).

Kansallisen digitaalisen kirjaston palveluihin kuuluvat verkkopalvelu ja asiakasliittymä Finna, pitkäaikaissäilytysratkaisu PAS, sekä edellä mainittuun Tutkimuksen tietoaaineistot –hankkeeseen nivoutuva Tutkimusaineistojen pitkäaikaissäilytysratkaisu TTA-PAS. Finna mahdollistaa tietojen hakemisen yhden käyttöliittymän avulla kaikista KDK:ssa mukana olevista muistiorganisaatioista. Pitkäaikaissäilytys PAS pyrkii varmistamaan, että säilytettävät asiakirjat, tiedostot ja ohjelmat ovat avattavissa ja käytettävissä vielä satojen vuosienkin päästä (Kansallinen digitaalinen kirjasto 2010a, 19). Edellytys tällaisen järjestelmän toimimiselle on tietty yhteneväisyys ja yhteismitallisuus esimerkiksi aineistoa kuvailevien metatietojen ja tiedostomuotojen suhteen (KDK 2014a, 5). Tätä varten KDK on määritellyt järjestelmissään käytettävät standardit, jotka ovat avoimesti saatavilla dokumentteina hankkeen verkkosivuilla.

Laajemmassa viitekehyksessä Kansallinen digitaalinen kirjasto ohjaa sekä suorasti että epäsuorasti yhteentoimivuuden kehittämistä muistiorganisaatioiden tietohallinnassa. Epäsuorasti siinä mielessä, että valtakunnallisesti merkittävänä hankkeena KDK:n määritykset ja linjaukset osoittavat suunnan, johon kansallisesti olemme pyrkimässä. Koska tekniset määreet ja standardit ovat avoimesti

saatavilla, on organisaatioiden ja muiden sähköisiä arkistojaan kehittävien tahojen mahdollista tarkistaa omien järjestelmiensä kokoonpanoja ja yhteensopivuutta jo nyt, vaikka liittyminen KDK:hon ei varsinaisesti olisikaan tavoitteena (KDK 2010b, 48).

Suoraan KDK:hon kytkeytyviä hankkeita ovat esimerkiksi museoita koskeva Museo 2015 sekä arkistolaitoksen AHAA. Museo 2015 pyrki kehittämään museoiden sähköistä kokoelmanhallintaa koko sektoria koskevan yhteisen järjestelmän avulla sekä yhtenäistämään museoalan kuvailuperiaatteita. Museo 2015 julkaisi uuden luettelointiohjeensa verkkosivustona helmikuussa 2014 (Luettelointiohje 2014). AHAA –hankkeessa on niin ikään tarkoitus uudistaa arkistokuvailun periaatteet kansainvälisiä standardeja vastaaviksi sekä tukea entistä laajemmin aineiston käyttöä uuden hakemistopalvelun avulla. (Arkistolaitos 2012, 14). Hakemistopalvelun on määrä korvata jatkossa aiemmat arkistolaitoksen arkistotietokannat ja se on myös hankkeen ulkopuolisten arkistojen hyödynnettävissä (Arkistolaitos 2014a).

Vaikka saavutettavuutta voisi pitää varsin luontaisena periaatteena muistiorganisaatioiden näkökulmasta, se ei silti välttämättä mitenkään automaattisesti kuulu digitointihankkeiden suunnitelmaan tai budjettiin. Osmo Palosen toimittamassa Mikkelin ammattikorkeakoulun tutkimusjulkaisussa ”Muistilla on kolme ulottuvuutta – Kulttuuriperinnön digitaalinen tuottaminen ja tallentaminen” (2011) Palonen siteeraa arkistoneuvos Jaana Kilkin analyysia digitointihankkeista Viva3-projektin loppuseminaarissa Mikkelissä 2011:

”Kilki myönsi tilanteen olevan samassa seminaarissa puhuneen Mika Nymanin kuvaamalla tavalla: paljon dataa ja vähän metadataa. Syynä tähän osittain on, etteivät digitointirahoituksesta päättäneet ymmärtäneet, että pelkän digitoinnin lisääminen kyllä lisää aineistojen määrää, mutta jättää ne puutteellisen kuvailutiedon muodostaman käytettävyyden esteen taakse. Syynä onkin myös viimeisen parin vuoden digitointimäärärahojen kohdentaminen: puolen vuoden aikana oli digitoitava mahdollisimman paljon aineistoa, vasta toisessa hankkeessa varoja sai käyttää myös aineiston indeksointiin.”

Julkaisun artikkelissa Mika Nyman toteaa saavutettavuuden toteutuvan vaillinaisesti myös Europeanan kaltaisissa palveluissa, jotka kyllä hyödyntävät metadataa ja yhdistelevät tietoja, mutta lopulta yksittäisestä kohteesta on tietoa saatavilla varsin niukasti. Hän toteaaakin, etteivät avoimet järjestelmät, digitoitujen kohteiden yksikkömäärän kasvu sekä tiedon laaja-alainen linkittäminen kuitenkaan korvaa yksittäistä kohdetta koskevan tietomäärän niukkuutta, sillä ”laajoissa, metatietoa yhdistelevissä järjestelmissä sanotaan liian vähän liian monesta kohteesta” (Nyman 2011, 22).

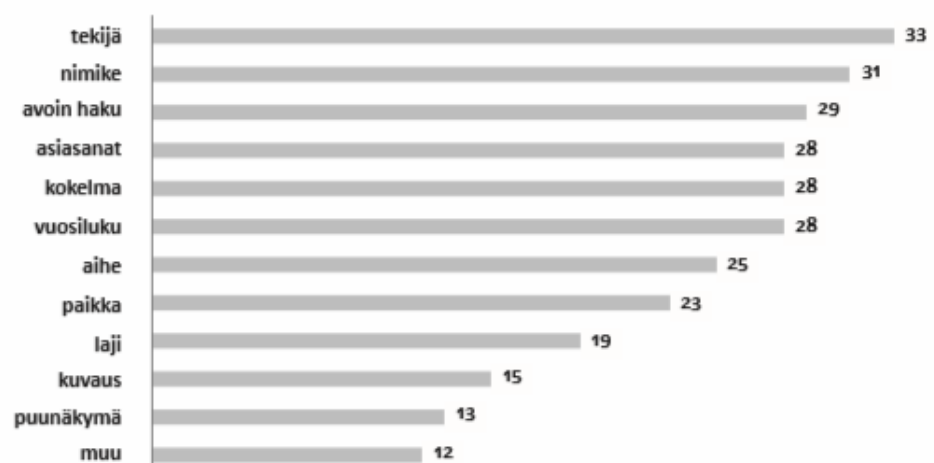
3.2 Sähköisten aineistojen käyttäjäkokemukset

Vaikka useat ajankohtaiset hankkeet pyrkivätkin vastaamaan entistä paremmin digiajan haasteisiin, tutkimusta käyttäjien kokemuksista on toistaiseksi vielä vähän. Eräs tuoreimmista ja keskeisimmistä on Outi Hupaniitun Svenska litteratursällskapet i Finlandille (SLS) laatima selvityshanke Tutkijoiden ääni ja sähköiset aineistot (2012), joka kartoitti varsin laajasti muistiorganisaatioiden asiakkaiden tarpeita digitoitujen aineistojen saavutettavuuden suhteen. Tutkijoiden ääni ja sähköiset aineistot -loppuraportti mainitsee tutkimushankkeen lähtökohdaksi niin ikään jo edellä mainitun Valtioneuvoston periaatepäätöksen 2011 julkisin varoin tuotetun digiaineiston vapaasta saatavuudesta.

SLS:n tutkimuksen tavoitteina oli nykytilanteen kartoittaminen, digitointihankkeiden vaikutusten selvittäminen sekä tutkijayhteisön ja muistiorganisaatioiden yhteistyön kehittäminen (Hupaniitti 2012a, 6). Nykyhetken kartoittaminen pyrki selvittämään, miten digitointihankkeet ovat otettu vastaan tutkijayhteisössä ja ovatko muistiorganisaatiot ottaneet huomioon tutkijoiden tarpeita. Digitointihankkeiden vaikutusten selvittäminen haki vastausta muun muassa siihen miten digitointi ohjaa tutkimusta ja tutkimus digitointia. Yhteistyön kehittämistavoite pyrki selvittämään miten tutkijat voisivat paremmin osallistua digitointeihin sekä minkälainen institutionaalinen rakenne palvelisi tätä pyrkimystä parhaiten.

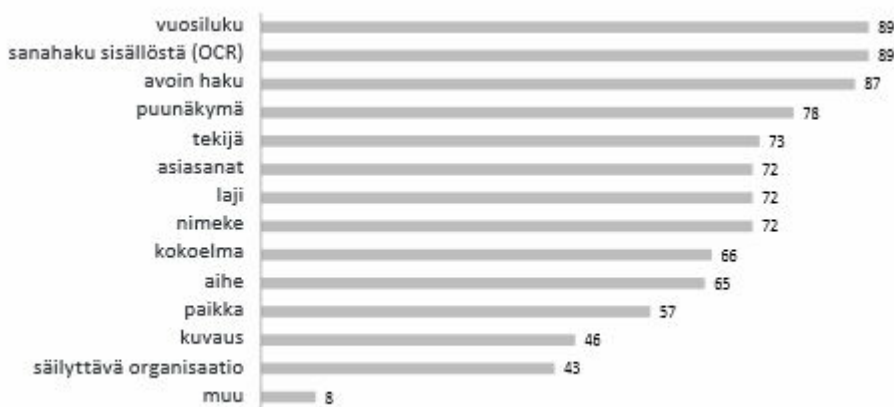
Selvityshanke toteutettiin kahdella kyselyllä, joista toinen oli suunnattu muistior-
ganisaatioille ja toinen palveluiden käyttäjille. Käyttäjäkyselyn kohderyhmänä
olivat sekä akateemiset että ei-akateemiset käyttäjät, joista kyselyyn vastasi
yhteensä 121 henkilöä. Vaikka vastaajista yli puolet olikin akateemisia tutkijoita,
tulokset ovat Hupaniitun mukaan silti varsin yhtenäisiä kaikkien käyttäjäryhmien
välillä (Hupaniittu 2012b, 132).

Hankkeen selvityksen tulokset kertovat yksimielisesti saavutettavuuden olevan
käyttäjien mielestä tärkein arvo sähköisten aineistojen suhteen. Suurin osa vas-
tausten kritiikistä kohdistui ennen kaikkea hankaliin käyttöjärjestelmiin. Käyttö-
liittymien heikkoutena pidettiin muun muassa huonoa selailtavuutta, sillä järjes-
telmät koettiin usein olevan rakennettu organisaatioiden katsontakannasta ja
vaativat käyttäjiltä muun muassa liian tarkkaa aineiston tuntemista. Tämän voi
todeta vertailemalla kuvia 4 ja 5, joista edellisessä käy ilmi organisaatioiden
käyttöliittymissä olevat hakuvaihtoehdot ja jälkimmäisessä käyttäjien mielestä
välttämättömät hakuehdot.

Kuvio 1. Organisaatioiden käyttöliittymissä olevat hakuvaihtoehdot (Hupaniittu 2012a, 51).

Organisaatioiden käyttöliittymissä olevien hakuehtojen kärkipäähän sijoittuvat tekijä ja nimeke (Kuva 4), joka viittaa vaatimukseen aineiston tuntemisesta jo etukäteen.

Kuvio 2. Käyttäjien mielestä välttämättömät hakuehdot (Hupaniittu 2012a, 52).

Käyttäjät taas painottavat vastauksissa monipuolisia haku- ja rajausehtoja, jotka mahdollistavat aineiston selailun (Kuva 5). Yksinkertaisen käyttöliittymän ohella myös hakujen tallentaminen, sosiaalisen metatiedon hyödyntäminen sekä parempi palautteen antamisen mahdollisuus nousivat vahvasti esille vastauksissa.

Vastaajat myös kritisoivat sähköisen aineiston jakaantumista liian moniin eri verkkopalveluihin ja käyttöliittymiin eri organisaatioiden kesken. Tämän koettiin ennen kaikkea hankaloittavan kokonaisuuden hahmottamista siitä mitä aineistoja lopulta on saatavilla sähköisesti. Aineistojen etsiminen myös koettiin hitaaksi, sillä jokaisen käyttöliittymän hakulogiikan joutui opettelemaan uudestaan. Myös digitoinnin laatu ja metatietojen käyttö nähtiin usein toteutetun sen verran epäkäytännöllisesti, että alkuperäinen aineisto koettiin toisinaan silti helpommaksi käyttää. (Hupaniittu 2012a, 37)

Svenska litteratursällskapet i Finlandin ansiokas tutkimus valottaa yksityiskohtaisemmin myös monia muita tietojärjestelmältä ja käyttöliittymältä toivottuja ominaisuuksia sekä aineiston nykyisen käytön luonnetta selventäviä detaljeja, joita ei tässä työssä ole mahdollisuutta käydä läpi syvällisemmin.

4 KELANAUHAKOKOELMAN JÄRJESTÄMINEN

Siirtolaisuusinstituutin kelanauhakokoelman järjestämisessä ensimmäinen keskeinen kysymys oli mihin nauhat luetteloidaan. Ammattimaisen luettelointialustan kriteereitä ovat muun muassa kehittyneet hakuominaisuudet, jotka hyödyntävät asiasanoitusta ja muita kuvailutietoja monipuolisesti, jotta aineisto on mahdollisimman hyvin saavutettavissa. Kelanauhojen organisoinnin yhtenä päämääränä on myös saattaa luettelo lopulta verkkoon asiakaskäyttöön, joten käyttöliittymään pitäisi tukea näitä ominaisuuksia tiedon tavoittamisen toteuttamiseksi.

4.1 Luettelointialusta

Luettelointialustalla tarkoitetaan tietokantaa, johon luettelointi ja sisällönkuvailu tehdään ja josta käyttäjä pystyy hakemaan tarvitsemaansa sisältöä joko suoraan tai erillisen käyttöliittymän avulla. Muita termejä luettelointialustalle ovat esimerkiksi luettelointijärjestelmä tai kokoelmanhallintajärjestelmä. Kirjastoissa ja arkistoissa luettelointia on tehty ennen tietokoneaikaa muun muassa korteille ja mikrofilmeille. Nykyisin kirjastoissa kuvailu ja luettelointi tehdään kirjastojärjestelmään, joita on Suomessa käytössä hieman alle kymmenen erilaista (Haavisto ym. 2009, 7). Arkistoissa keskeisenä tietojärjestelmänä on erilaiset arkistohakemistot, joita ovat esimerkiksi arkistoluettelot ja diaarit. Arkistoluettelo perustuu yleensä määriteltyyn arkistokaavaan, eli luokitusjärjestelmään, joka ilmaisee asiakirjojen keskinäisen järjestyksen arkistossa (Arkistolaitos 2014b).

Arkistohakemistojen lisäksi erilaisten arkistomateriaalien luettelointiin käytetään vaihtelevia alustoja. Kysymykseen voi tulla esimerkiksi kaupallisen palveluntarjoajan tai avoimeen lähdekoodiin perustuvat ohjelmistot, tai tapauskohtaisesti rakennetut ja tarpeisiin räätälöidyt tietokannat. Siirtolaisuusinstituutin arkisto on käyttänyt luettelointitarpeisiinsa laajalti Microsoftin Office ohjelmistoja, kuten esimerkiksi Exceliä valokuvien ja kirjeiden luetteloimiseen. Muita instituutin käyt-

tämiä luettelointivälineitä on esimerkiksi Microsoftin Access sekä Wordin tuottamat tiedostomuodot kuten PDF ja DOC.

Kelanauhojen luettelointiin oli tarkoitus käyttää Exceliä, mutta koin sen kuitenkin ominaisuuksiltaan hieman puutteelliseksi vastaamaan ajanmukaisia sekä vaadittuja kriteereitä. Koin mielekkääksi selvittää, olisiko jokin muu luettelointialusta mahdollinen. Asiaa selventääkseni kävin projektin alkuvaiheessa lyhyen kirjeenvaihdon kolmen suurin piirtein vastaavankokoisen kotimaisen arkiston kanssa, joilla on myös aineistonaan kelanauhoja. Vapaamuotoiset kysymykseni koskivat niin itse luettelointialustaa kuin luettelointisäännöstöä. Lisäksi olin kiinnostunut siitä vallitseeko näiden suhteen jonkinlainen yhteinen linja arkistojen kesken. Vastuksia antaneet henkilöt työskentelevät tahoillaan arkistonhoitajana, arkistovirkailijana sekä tietojärjestelmä- ja digitointivastaavana.

Keskustelut arkistojen kanssa osoittivat, ettei koheesiota juurikaan ole järjestelmien suhteen vaan jokainen arkisto on päätenyt käyttämään sille historiansa vaiheessa kulloinkin sopivaa luettelointijärjestelmää. Skaala ulottui jo iäkkäämistä tietokantaohjelmista uudempaan kaupallisen palveluntarjoajan valmistaamaan ohjelmistoon. Keskusteluissa nousi myös esiin se näkemys, että pienen arkiston ei ole välttämättä mielekäästä hankkia uutta ja mahdollisesti kallista koelmanhallintajärjestelmää, vaan kohdentaa toimintaa esimerkiksi KDK-hankkeen määrittämän kokonaisarkkitehtuurin viitekehyksen mukaisesti ja lopulta hakeutua mukaan KDK:hon, sillä se on nimenomaan syntynyt vastaamaan muun muassa tällaisiin muistiorganisaatioissa ilmenneisiin tarpeisiin. Toisaalta, KDK:hon liittyminen nimenomaan edellyttää organisaatiolta jonkinlaista omaa taustajärjestelmää, josta tiedot on mahdollista haravoida KDK:n järjestelmiin hyödyntäen OAI-PMH (Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting) haravointirajapintaa. OAI-PMH-protokolla taas on suunniteltu toimimaan yhteen eritoten Dublin Core -metatietostandardilla kuvaillun aineiston kanssa.

Kysymykseen olisi voinut tulla esimerkiksi vapaaseen lähdekoodiin perustuva luettelointi –ja kokoelmanhallintaohjelmisto Collective Access, joka on suunnattu pääasiassa museoille ja arkistoille. Sitä käyttää kasvavasti myös kirjastot, yritykset sekä yhdistykset (Collective Access 2014a). Collective Access hyödyntää useimpia kirjastoissa ja arkistoissa käytettyjä metatietostandardeja, kuten Dublin Corea, sekä sen erikoistuneempia versioita, joita ovat esimerkiksi Darwin Core ja EBU Core (Collective Access 2014b). Se myös tukee edellä mainittua OAI-PMH rajapintaa. Collective Accessia voi muokata valmiiden pohjien avulla ja luetteloitavien asioiden ja kokoelmien välille voi muodostaa relaatioita ja hierarkisia suhteita. Järjestelmä koostuu varsinaisesta luettelointisovelluksesta sekä kokoelmien selaamiseen ja julkaisuun tarkoitettusta asiakasohjelmasta. Collective Access toimii internetiselaimen avulla, joten käyttöjärjestelmärajauksia ei täten ole. Muita suurinpiirtein vastaavanlaisia vapaan lähdekoodin ohjelmistoja ovat esimerkiksi kirjastoille suunnatut Koha ja Evergreen.

Kehittyneiden ominaisuuksiensa vuoksi Collective Accessin käyttöönotto vaatii tietoteknistä osaamista ja perehtymistä sekä kattavaa järjestelmän testaamista. Koska luettelointiprojektin aikaraameissa vaihtoehtoisten järjestelmien systemaattinen vertailu tai pilotointi ei kuitenkaan ollut mahdollista, oli projekti mielekkäintä pyrkiä toteuttamaan siten, että se noudattaisi KDK:n suosituksia esimerkiksi kuvailusäännöstön sekä siirto- ja pitkäaikaissäilytykseen soveltuvien tiedostomuotojen suhteen. Tämä nimenomaan sen vuoksi, että ainakin lähtökohtaisesti ratkaisu tukisi suuntaa, johon muistiorganisaatioissa ollaan menossa tänä päivänä.

4.2 Kuvailusäännöstö

Kuvailusäännöstöllä tarkoitetaan standardisoitua tapaa kuvailutietojen esittämiseen. Kuvailusäännöstö määrittää mitä tietoja dokumentista poimitaan ja missä muodossa ne esitetään. Standardisointi tähtää yhdenmukaisuuteen siten, että kuvailtavasta dokumentista pyritään kirjaamaan aina samat tiedot samassa

muodossa luetteloijasta riippumatta (Suominen ym. 2009, 67-68). Tämä edesauttaa tiedonhakijan mahdollisuutta löytää samaan aihepiiriin kuuluvien teoksien tai dokumenttien tietoja, koska hakuehdot ovat yhteneväiset (Suominen ym. 2009, 69).

Kuvailusäännöstön tukena on luettelointiformaatti, joka määrittelee miten luettelointitiedot esitetään tietokonejärjestelmässä. (Suominen ym. 2009, 67). Tällainen on esimerkiksi 1960-luvulla Yhdysvalloissa Kongressin kirjaston tarpeisiin kehitetty MARC-formaatti (Machine Readable Cataloguing), josta on sittemmin tullut kansainvälinen standardi, ja josta on myös useita kansallisia versioita (Suominen ym. 2009, 20). Kirjastojärjestelmissä MARC on myös ylivoimaisesti käytetyin formaatti. (Suominen ym. 2009, 49). Suomessa on käytössä MARCin kansallinen versio FINMARC, josta ollaan kuitenkin siirtymässä kansainväliseen MARC21-formaattiin (Kansalliskirjasto 2014a). Kansainvälinen formaatti helpottaa esimerkiksi luettelointitietojen kopioimista kirjastoista eri puolilta maailmaa (Hakala 2012, 37).

4.2.1 Dublin Core

Dublin Core (DC) on kansainvälinen metatietostandardi, jonka kehitystyö alkoi vuonna 1995. Tuolloin päämääränä luoda työkalu, joka soveltuu erityisesti sähköisten aineistojen kuten verkkodokumenttien kuvailuun (Stenvall, 2002). Dublin Corella metatieto on myös mahdollista tallentaa osaksi kuvailtavaa dokumenttia, esimerkiksi HTML-dokumentin sisään (Kansalliskirjasto 2014b). Se soveltuu käytettäväksi samaan tapaan myös esimerkiksi tekstidokumenttien, videotiedostojen tai kuvien kanssa.

Dublin Coren suunnittelussa keskeisiksi tavoitteiksi on määritelty muun muassa yksinkertaisuus, joustavuus ja yhteensopivuus (Stenvall 2002, 3). Yksinkertaisuuden toteutuminen on mahdollistettu pitämällä kuvailukenttien määrä vähäi-

senä. Dublin Coren niin sanottu perustaso *Dublin Core Metadata Element Set* (DCMES) koostuu 15 kentästä, joita ovat seuraavat:

- Nimeke (Title)
- Tekijä (Creator)
- Aihe (Subject)
- Kuvaus (Description)
- Julkaisija (Publisher)
- Muu tekijä (Contributor)
- Aikamääre (Date)
- Laji (Type)
- Formaatti (Format)
- Identifikaation tunnus (Identifier)
- Lähde (Source)
- Kieli (Language)
- Suhde (Relation)
- Kattavuus (Coverage)
- Oikeudet (Rights)

Lisäksi on olemassa tarkennettu taso *Qualified Dublin Core*, joka määrittää perustason lisäksi seuraavat kentät:

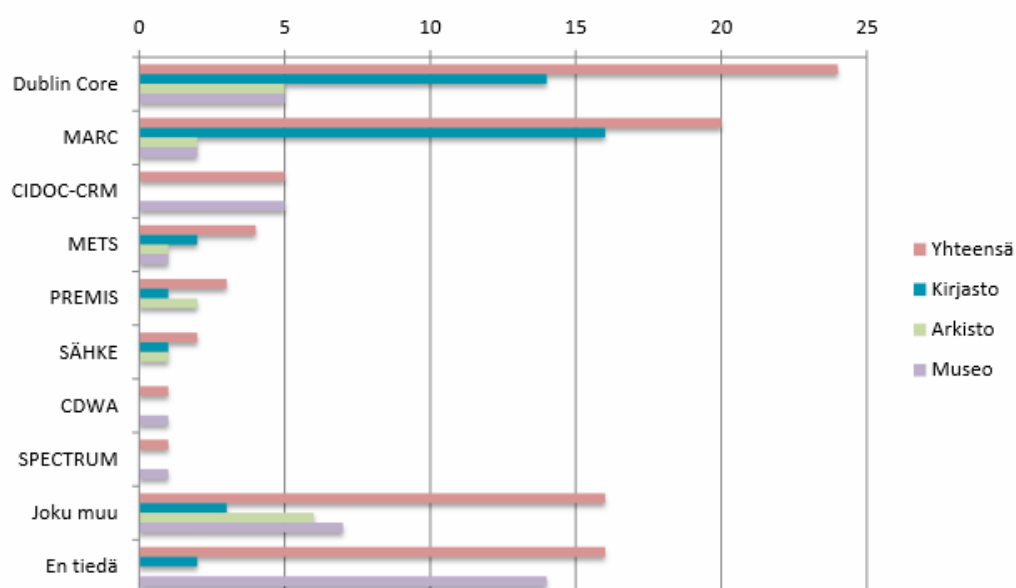
- Kohdeyleisö (Audience)
- Historiatiedot (Provenance)
- Oikeuksien haltija (RightsHolder)

Joustavuus ilmenee siinä, että jokainen DC:n kenttä on vapaaehtoinen ja toistettavissa. Se siis taipuu hyvin monenlaisiin käyttötarkoituksiin.

Dublin Core on myös tietoisesti suunniteltu yhteensopivaksi muihin olemassa oleviin kuvailustandardeihin (Stenvall 2002, 3). Esimerkiksi MARC-formaatin tietueiksi DC-tietueita on mahdollista muuntaa automaattisesti (Suominen ym. 2009, 335).

Dublin Core on myös varsin yleinen. KDK:n tekemässä selvityksessä ”Pitkäaikaisäilytys – Digitaalisten aineistojen laajuus ja säilytysmenetelmät” (2011) tutkittiin muun muassa muistiorganisaatioiden käyttämiä metatietostandardeja. Tutkimuskysely suunnattiin 258 organisaatiolle museo-, arkisto- ja kirjastosektorilla. Kysely tuotti vastauksia yhteensä 68 kappaletta.

Selvityksen mukaan muistiorganisaatioiden käyttämistä metatietostandardeista yleisimmät metatietoformaattit olivat Dublin Core ja MARC, joita hyödynsi 33 organisaatiota kyselyyn vastanneista:

Kuvio 3. Käytetyimmät metatieto/kuvailustandardit (KDK 2011, 14)

Dublin Coren 15 kenttää voidaan jakaa käyttötarkoituksen mukaan kolmeen osioon: kuvaileviin metatietoihin, hallinnollisiin metatietoihin sekä teknisiin metatietoihin. Kuvailevan metatiedon kenttiä ovat *nimeke*, *tekijä*, *muu tekijä*, *aihe*,

kuvaus, aikamääre, laji ja kieli. Hallinnollisen metatiedon piiriin kuuluvat *julkaisija, identifiointitunnus, lähde, suhde, kattavuus sekä oikeudet.* Teknisiä metatietoja varten käytettävä kenttä on *formaatti.*

4.2.2 Valintaperustelut

Kuvailusäännöstön valintakriteereitä olivat säännöstön soveltuvuus kelanauhujen vaatimiin kuvailutietoihin, säännöstön riittävä yleisyys, soveltuvuus käytettäväksi Excelissä sekä yhteensopivuus KDK:n järjestelmien kanssa (KDK 2014a). Metatietoformaateista Dublin Core täytti kaikki nämä vaatimukset.

4.3 Luettelointipohjan valmistaminen

Luettelointipohja päätettiin siis valmistaa Microsoftin Exceliin käyttäen Dublin Coren yksinkertaista perustasoa DCMESiä kuvailusäännöstönä. Kuvailtavien elementtien suhteen Dublin Core suosittelee tiettyihin kenttiin käytettäväksi yhtenäisiä ilmaisutapoja, kuten standardeja ja kontrolloituja asiasanoja. Esimerkiksi päivämäärän ilmaisemiseen on olemassa lukuisia erilaisia tapoja, jotka myös vaihtelevat kansallisesti ja voivat aiheuttaa sekaannusta.

4.3.1 ISO standardit

Ajan ja päivämäärän esittämiseen suositellaan käytettäväksi kansainvälistä ISO 8601 standardia, jolloin päivämäärä noudattaa muotoa vuosi-kuukausi-päivä; VVVV-KK-PP. Tapauskohtaisesti voidaan myös käyttää joko pelkkää vuotta ja kuukautta muodossa VVVV-KK, tai pelkkää vuotta; VVVV.

Tallenteen kielen ilmaisemiseen Dublin Coressa suositellaan käytettäväksi joko ISO 639 standardia kielikodeista tai ISO 3166 standardia maakodeista. Valit-

sin kelanauhaluetteloon edellä mainitun, josta käytetään kaksikirjaimista muotoa, esimerkiksi *en* ilmaisemaan englannin kieltä.

Kelanauhatalenteen kohdemaata ilmaisevassa kentässä päätin käyttää ISO 3166 standardia maakoodeista, josta standardin kolmikirjaimista merkintää, esimerkiksi *usa* ilmaisemaan Yhdysvaltoja.

4.3.2 Asiasanasto

Kontrolloituja asiasanoja käytetään kelanauhaluettelon *Asiasanat* sekä *Laji* – kentissä. Tähän tarkoitukseen Yleinen suomalainen asiasanasto YSA on sopiva vaihtoehto materiaalin heterogeenisen, eli epäyhtenäisen luonteen vuoksi.

4.3.3 Kenttien määrittäminen

Luettelointia varten käytettävän luettelointipohjan valmistaminen tapahtui kahdessa osassa. Ensin määriteltiin mitä kuvailutietoja kelanauhoista ylipäättään tarvitaan ja miten ne ilmaistaan. Tämän jälkeen selvitettiin kuvailutietojen vastaavuus Dublin Coren kenttiin. Käytännössä vaiheiden toteuttaminen tapahtui kuitenkin rinnakkain: kuvailusäännöstö toimi kehyksenä heti alusta alkaen, jolloin tarvittavia kenttiä oli helpompi hahmottaa. Luetteloalustan valmistamista ohjeisti ja kommentoi prosessin ajan myös Siirtolaisuusinstituutin arkistonhoitaja.

Luetteloon valikoitiin lopulta 22 kenttää. Valmis luettelo hyödyntää suurinta osaa Dublin Coren kentistä joko suoraan tai toistokentän roolissa. Esimerkiksi kaikki nauhatekniset tiedot ovat *Formaatti* –kenttiä. Seuraavassa kentät käydään läpi siinä järjestyksessä, jossa ne ovat valmiissa luettelossa. Ensin on ilmoitettu kentästä luettelossa käytetty nimi, jonka jälkeen suluissa kentän Dublin Core tarkenne sekä suomeksi että englanniksi.

1. Nimeke (Nimeke, title)

Jokainen kelanauha vaatii yksilöivän nimekkeen. Dublin Coren oheistuksen mukaan kysymykseen voi tulla esimerkiksi lyhenne. Muutamien nimivaihtoehtojen jälkeen nimekkeeksi päätettiin antaa ehdotukseni mukaan SKEL lyhenteenä Siirtolaisuusinstituutin kelanauhasta. Samalla myös C-kasetit saivat vastaavanlaisen nimekkeen SKAS, lyhenteenä Siirtolaisuusinstituutin kasetista. Nimekettä käytetään yhdessä juoksevan järjestysnumeron kanssa, esimerkiksi SKEL-23.

2. Tekijä (Tekijä, creator)

Tekijäksi merkitään kelanauhan sisältöön ensisijaisesti vaikuttanut henkilö tai taho. Tässä tapauksessa käytetään esimerkiksi nauhan lahjoittajaa, mikäli muita tekijätietoja ei ole saatavilla. DC suosittaa käyttämään *Tekijä* –kenttää yksityisille henkilöille ja *Julkaisija* –kenttää organisaatioille, mikäli tallenteeseen liittyvä vastuu on moniselitteinen. Henkilönimi esitetään muodossa ”Sukunimi, Etunimi”.

3. Muu tekijä (Muu tekijä, contributor)

Kenttää käytetään mikäli tallenteen sisällön luomiseen on osoitettavissa toinenkin olennaisesti vaikuttanut tekijä, mutta jonka panos on kuitenkin ollut toissijainen päätekijään verrattuna.

4. Maa (Aihe, subject)

Kenttään merkitään tallenteen kohdemaata eli maata, jonka siirtolaisuutta siinä käsitellään. Merkintään käytetään kolmekirjaimista ISO 3166 standardia maakoodeista.

5. Paikkakunta (Aihe, subject)

Kyseessä on tarkenne paikkakunnasta, esimerkiksi kaupunki tai osavaltio.

6. Asiasanat (Aihe, subject)

Asiasanoitusta varten käytetään Yleisen suomalaisen asiasanaston (YSA) te-saurusta.

7. Aika (Aikamääre, date)

Ajan ilmaisemiseen käytetään ISO 8601 standardin mukaista merkitsemistapaa.

8. Kuvaus (Kuvaus, description)

Kuvaus –kenttään merkitään kelanauhan sisällönkuvaustiedot mieluiten raita-kohtaisessa järjestyksessä. Mikäli raitatietoja ei ole saatavilla tiedot voi ilmaista vapaamuotoisesti.

9. Kokoelma (Lähde, source)

Kenttä ilmaisee, mihin laajempaan kokoelmaan kelanauha kuuluu. Tieto ilmoite-taan kokoelman arkistonumerolla.

10. Laji (Laji, type)

Laji ilmaisee tallenteen luonteen tai sisällön tyyppin, eli onko tallenteella esimer-kiksi puhetta vai musiikkia. Merkitsemiseen käytetään Yleistä suomalaista asiasanastoa (YSA).

11. Kieli (Kieli, language)

Kenttä ilmaisee tallenteessa käytetyn kielen. Tiedot merkitään kaksikirjaimisesti ISO 639 standardin mukaisesti.

12. Julkaisija (Julkaisija, publisher)

Kenttä ilmaisee organisaation tai henkilön, joka on julkaissut tai asettanut tallenteen käytettäväksi.

13. Oikeudet (Oikeudet, rights)

Kenttä määrittää tallennetta koskevia käyttöoikeuksia.

14. Äänitemerkki- ja malli (Formaatti, format)

Kenttä ilmaisee kelanauhan tekniset tiedot, jotka esitetään järjestyksessä: valmistaja, kelan tuumakoko, nauhan leveys tuumina, nauhan paksuus milleinä, nauhan pituus jalkoina (ft.), äänikanava (mono tai stereo).

Brittiläisen yksikköjärjestelmän mukainen merkintätapa on kelanauhoissa yleinen ja sen muuntaminen metrijärjestelmään veisi kohtuuttomasti aikaa.

15. Nauhanopeus (Formaatti, format)

Kenttään merkitään kelanauhan pyörimisnopeus. Ilmoitetaan käyttäen muotoa tuumaa sekunnissa.

16. Kesto (Formaatti, format)

Kenttään merkitään tallenteen kesto minuutteina.

17. Digitoitu (Formaatti, format)

Kenttään merkintä siitä onko tallennetta digitoitu. Käytetään rasti ruutuun – merkintää.

18. Arkistokopio WAV (Formaatti, format)

Äänitteitä digitoitaessa on suositeltavaa käyttää mahdollisimman korkeaa resoluutiota ja häviötöntä pakkausta, jotta kaikki ääni-informaatio saadaan talteen laadukkaana. Standardiksi on muodostunut WAV-formaatti, jossa käytetään mielellään häviötöntä PCM-koodausta. WAV on myös soveltuva formaatti pitkäaikaissäilytyksen kannalta (KDK 2014b).

Kentässä ilmoitetaan arkistokopion tiedostonimi, joka ilmaistaa muodossa nimeke ja nimekkeen juokseva numero sekä digitoidun raidan numero. Esimerkiksi skel-23-raita-1.WAV.

19. Käyttökopio MP3 (Formaatti, format)

Käyttökopio on yleensä tiedostokooltaan arkistokopiota pienempi ja täten liikuteltavampi. Käyttökopion voidaan sallia hyödyntävän myös häviöllistä pakkausta, kuten MP3-formaattia.

Kentässä ilmoitetaan käyttökopion tiedostonimi, joka ilmaistaa muodossa nimeke ja nimekkeen juokseva numero sekä digitoidun raidan numero. Esimerkiksi skel-23-raita-1.MP3.

20. Luetteloija + päivämäärä (Formaatti, format)

Kenttä ilmaisee tallenteen luetteloijan sekä luettelointipäivämäärän. Merkintä tehdään luetteloijan nimikirjaimin sekä päivämäärä muodossa VVVV-KK-PP.

21. Digitoija + päivämäärä (Formaatti, format)

Kenttä ilmaisee tallenteen digitoijan sekä digiointipäivämäärän. Merkintä tehdään digitoijan nimikirjaimin sekä päivämäärä muodossa VVVV-KK-PP.

22. Huomautuksia (Formaatti, format)

Kenttä olennaisia nauhaa koskevia teknisiä, sisällöllisiä tai muita huomautuksia varten.

4.4 Luettelointi

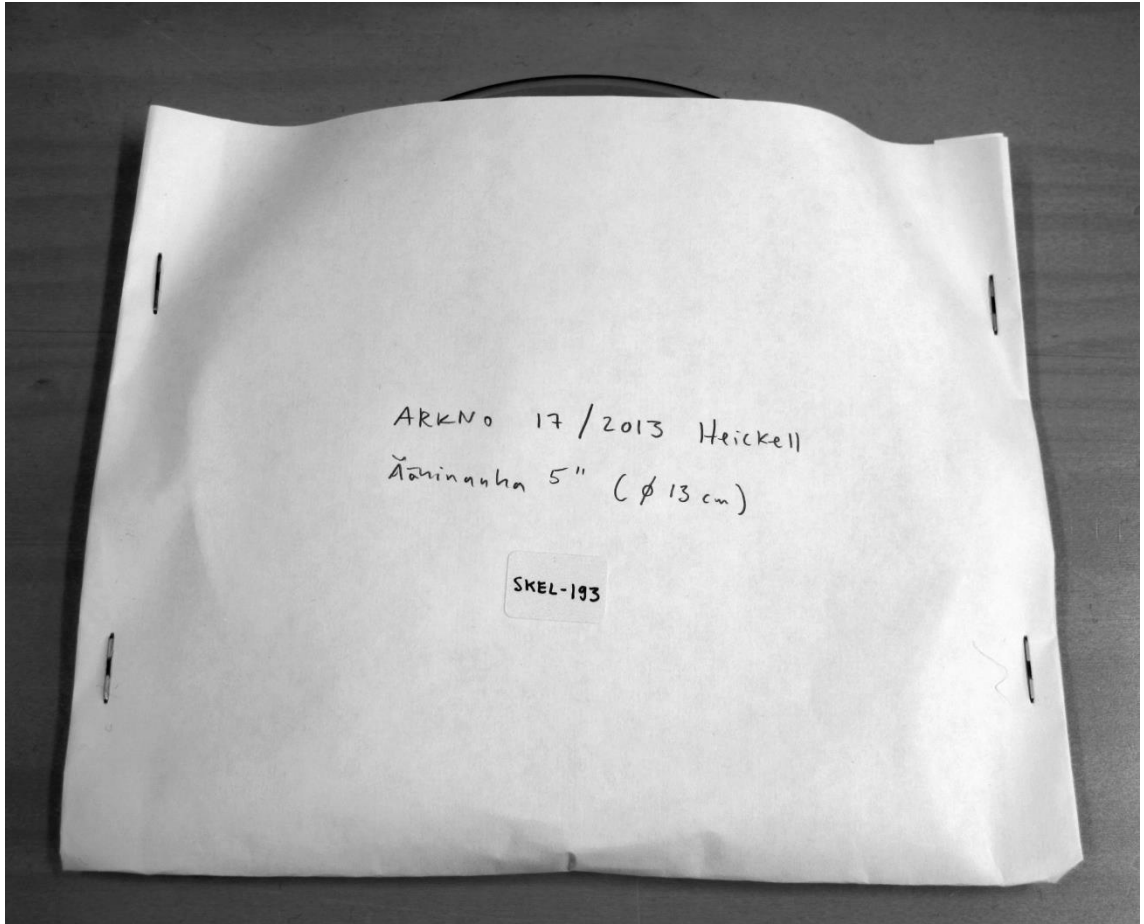
Valmiin luettelon toimivuus ilmeni vasta luettelointia tekemällä. Tämä johtuu kelanauhojen kuvailutietojen vaihtelevuudesta sekä erilaisista merkintätavoista. Esimerkiksi nauhan teknisten tietojen ilmaisutapaa oli aihetta korjata useaan otteeseen, jotta se olisi yhtenäinen ja looginen. Samoin tapa ilmaista tallenteen sisältö vapaatekstiä hyödyntävässä *Kuvaus*-kentässä hioutui vasta luetteloinnin edetessä. Pääosin luettelo kuitenkin toimi odotusten mukaisesti ja luettelointia oli mahdollista tehdä varsin tehokkaasti. Hienosäätöä ja testaamista tapahtui kuitenkin koko luettelointiprosessin ajan.

Kuva 7. Kelanauhakokoelma työn alla

4.4.1 Kelanauhojen ylläpito

Luetteloinnin oheistoimintaan kuuluu myös kelanauhojen ylläpitoon liittyviä tehtäviä. Osa nauhoista oli käärittynyt muovipusseihin, jotka täytyi poistaa hydrolyysin estämiseksi. Muutama kymmenen nauhaa oli tyystin ilman koteloita, joten niitä varten oli valmistettava erityinen paperinen suojakääre.

Kuva 8. Kopiopaperista valmistettu kääre 6" nauhalle.

Varsin olennainen osio oli myös hauraiden ja katkeamisvaarassa olevien ase-taattinauhojen tunnistaminen ja merkitseminen. Jotkut kelat olivat vuosien aikana löystyneet ja osittain myös purkautuneet, joten kela täytyi rullata kireäksi ja repsottavat nauhapäät kiinnittää takaisin kelaan.

4.4.2 Tietojen rikastaminen

Luettelointityön yksi keskeinen lähtökohta oli kelanauhoihin kuuluvien tietojen rikastaminen ja täydentäminen. Nauhojen tiedot olivat osin varsin puutteellisia esimerkiksi henkilöiden nimien ja paikkojen osalta, joten pelkkä mekaaninen luettelointi ilman rikastamista ei ollut mielekäästä. Tavallaan kysymys on siitä,

kenelle tietojen rikastaminen kuuluu, jos sen ei koeta kuuluvaksi luetteloijalle? Instituutin kelanauhojen tiedoissa esiintyvät henkilöt ja paikannimet ovat kenties tutumpia siirtolaisasioihin perehtyneelle tutkijalle, mutta toisaalta huonot metatiedot estävät tutkijaa löytämästä kyseistä aineistoa, tai aineisto voi jäädä paremmilla metatiedoilla varustetun aineiston jalkoihin. Koska kyseessä on verrattain pieni kokoelma, eikä tietojen puutteellisuus koskenut edes kaikkia nauhoja, koin että sopiva aika jokaisen nauhan tietojen tarkistamiseen ja oli maksimissaan 15 minuuttia. Suuremmankin luettelointityön puitteissa metatietojen tarkistamiseen ja rikastamiseen tulisi resursoida riittävästi aikaa.

Tietojen rikastuttaminen onnistui hyvin internetin hakukoneiden avulla. Useassa tapauksessa henkilön koko nimi varmentui jo muutamalla hakukerralla, varsinkin mikäli paikkakunta oli myös tiedossa. Hakukoneiden avulla löytyivät muun muassa ulkomaiset sukututkimussivustot, joista oli paljon hyötyä. Varsin erinomaisina lähteinä toimivat myös Siirtolaisuusinstituutin vanhat Siirtolaisuus – lehdet, jotka myös löytyvät verkosta.

Joidenkin nauhojen kohdalla tiedot olivat hyvin epämääräisiä. Paikoista ja henkilöistä käytettiin kutsumanimiä tai lyhenteitä, jonka lisäksi käsiala jolla tiedot on kirjattu jätti sijaa tulkinnalle. Tapausesimerkki tietojen rikastamisen hyödyllisyydestä on erään nauhan ainoat merkinnät ”Imatra” ja ”Kastehelmi” sekä vuosiluku. Tällaisilla tiedoilla varustettu nauha olisi voitu helposti Imatran perusteella luetteloida Suomeen, ja Kastehelmi voisi tarkoittaa oikeastaan minkä tahansa tapahtuman nimeä. Sattumalla oli kuitenkin osuutensa tämän, sekä myös monien muiden nauhojen kohdalla tietoja etsittäessä. Usein nimittäin kaivattu tieto löytyi silloin kun oli tarkistamassa jonkin toisen nauhan tietoja ja myös aivan muusta asiayhteydestä. Imatra ei siis suinkaan tarkoittanut kaupunkia Etelä-Karjalassa vaan *Imatra Hall* –nimistä seurantaloa ja kokoushuonetta New Yorkin Brooklynissä. Kastehelmi ei sekään ollut tapahtuman nimi, vaan paljastui että kyseessä on aikoinaan varsin tunnettu ja Pro Finlandiallakin palkittu kan-

sanrunouden tulkitsija ja lausuntataiteilija Kastehelmi Karjalainen (Liuke 2013, 27-28). Kelanauhalla kuultava Kastehelmi Karjalaisen New Yorkin konserttiäänitys vuodelta 1964 on epäilemättä historiallinen tallenne.

Kuitenkin suurimmassa osassa tapauksista kaivatut tiedot olivat pääteltävissä erinäisten vihjeiden perusteella. Vain parissa yksittäistapauksessa paikkakunta sekä henkilötiedot jäivät edelleen puutteellisiksi käytetyn käsialan vuoksi, josta oli mahdotonta saada selvää. Äänitteiden kohdalla osa tiedoista onkin varmenttavissa vasta nauhaa kuunneltaessa, esimerkiksi digitoinnin yhteydessä. Tällaisia tietoja ovat edellä mainittujen lisäksi muun muassa tallenteella käytetty kieli sekä nauhan pituus.

4.5 Viimeistely

Luetteloinnin päätyttyä luettelosta tarkistettiin inhimilliset virheet kuten tahattomat lyöntivirheet tai muita ilmaisullisia epäloogisuuksia. Tämän lisäksi muun muassa asiasanoitusta tarkennettiin ja yhtenäistettiin sopivammaksi kokonaisuuden kannalta. Joitakin tietoja täytyi myös siirtää niille paremmin soveltuvampaan kenttään. Tällaisia siirtoja tapahtui esimerkiksi *Kuvaus* –kentästä *Huomioita* –kenttään.

KELANAUHAT										
SIIRTOLAISUUSKOKOELMAT										
SIIRTOLAISUUSINSTITUUTTI										
Nimeke	Tekijä	Muu tekijä	Maa	Paikkakunta	Asiasanat	Aika	Kuvaus	Kokoelma	Laji	Kieli
SKEL-1	Nykänen, Panu		USA				RAITA 1: Mormon	Arkno 8/1992	Musiik	
SKEL-2	Nykänen, Panu		USA				RAITA 1: 1.) USA:n ja Suo	Arkno 8/1992	Musiik	fi
SKEL-3	Nykänen, Panu		USA		Sibelius, Jean	1957-09	RAITA 1: Muistosanoja J	Arkno 8/1992	Musiik	fi, en
SKEL-4	Nykänen, Panu		USA		dokumentit		RAITA 1: "Anita ja Kalle m	Arkno 8/1992	Puhe	fi
SKEL-5	Nykänen, Panu		USA		veljeskunnat, radio-ohje		RAITA 1: WQXR String Qu	Arkno 8/1992	Musiik	fi, en
SKEL-6	Nykänen, Panu		USA	New York, Nev	musiikki, miesl	1960-05-	RAITA 1: Jussit konsertti,	Arkno 8/1992	Musiik	fi, en
SKEL-7	Nykänen, Panu		USA	New York, Nev	musiikki, miesl	1968-10-	RAITA 1 & 2: Jussit konse	Arkno 8/1992	Musiik	fi, en
SKEL-8	Nykänen, Panu		USA	New York, Nev	veljeskunnat, juhlat		Kalevalajuhla, Imatra Hall,	Arkno 8/1992	Musiik	fi
SKEL-9	Nykänen, Panu		USA	New York, Nev	harmonikka		RAITA 1: Veikko Ahvenair	Arkno 8/1992	Musiik	en
SKEL-10	Nykänen, Panu		USA	New York, Nev	maailmannäyt	1964-28-	RAITA 1: Kalevaisten Ban	Arkno 8/1992	Musiikki	
SKEL-11	Nykänen, Panu		USA	New York, Nev	lausunta, kans	1964-08-	Konsertti: Kastehelmi Karj	Arkno 8/1992	Musiik	fi
SKEL-12	Nykänen, Panu		USA		vuospäivät		Hyvösten 40-vuotis hääpä	Arkno 8/1992	Puhe	
SKEL-13	Nykänen, Panu		USA		itsenäisyyspä	1965	RAITA 1: Itsenäisyysjuhla	Arkno 8/1992	Puhe,	fin, en
SKEL-14	Nykänen, Panu		USA			1960	RAITA 1: Hands Across T	Arkno 8/1992	Musiikki, puh	
SKEL-15	Nykänen, Panu		USA	New York, Nev	musiikkijuhlat		RAITA 1: 1.) Jean Sibelius	Arkno 8/1992	Musiikki	
SKEL-16	Nykänen, Panu		USA	New York, Nev	itsenäisyyspä	1965	Itsenäisyysjuhla 1965. Illal	Arkno 8/1992	Puhe,	fi, en
SKEL-17	Nykänen, Panu		USA	New York, Nev	konsertit, nais	1966-10-	RAITA 1: Helsingin Työväe	Arkno 8/1992	Musiik	en
SKEL-18	Nykänen, Panu		USA	New York, Nev	konsertit, nais	1966-10-	RAITA 1: Helsingin Työväe	Arkno 8/1992	Musiikki	
SKEL-19	Nykänen, Panu		USA	New York, Nev	konsertit, nais	1966-10-	RAITA 1: Helsingin Työväe	Arkno 8/1992	Musiik	fi
SKEL-20	Nykänen, Panu		USA		sotaveteraani	1968-03-	Sotaveteraani-ilta kirkossa	Arkno 8/1992	Musiik	fi, en
SKEL-21	Nykänen, Panu		USA		kalevalaiset, k	1970-03-	RAITA 1: Kalevala-juhla 1.	Arkno 8/1992	Musiikki, puh	
SKEL-22	Nykänen, Panu		USA		syntymäpäivä	1970-07-	RAITA 1: Armas Rudolf Te	Arkno 8/1992	Puhe,	fi, en
SKEL-23	Nykänen, Panu		USA		konsertit, kirkk	1970-07-	RAITA 1: Kuparisen Perhe	Arkno 8/1992	Musiikki	
SKEL-24	Nykänen, Panu		USA	New York, Nev	mieskuorot	1960	RAITA 1: 1.) New Yorkin l	Arkno 8/1992	Musiik	fi, en
SKEL-25	Nykänen, Panu		USA	New York, Nev	syntymäpäivä	1957-10-	RAITA 1: Charles Hirsimäk	Arkno 8/1992	Puhe,	fi, en
SKEL-26	Nykänen, Panu		USA	New York, Nev	konsertit, juhla	1958-01-	RAITA 1: Karjalaisten juhla	Arkno 8/1992	Musiik	en
SKEL-27	Nykänen, Panu		USA		konsertit		RAITA 1: Ylioppilaskunnar	Arkno 8/1992	Musiikki	
SKEL-28	Nykänen, Panu		USA	Oklahoma	radio-ohjelmat		1.) Ajanvietemusiikkia radi	Arkno 8/1992	Musiikki, puh	

Kuva 9. Osanäkymä luettelosta kuvakaappauksena.

Lopuksi luettelo luovutettiin arkistonhoitajan tarkistettavaksi. Yhteisen keskustelun ja analyysin päätteeksi luetteloon lisättiin vielä muun muassa päivämäärämerkintä luetteloiden ja digitoijien identifioivan kentän oheen.

4.6 Tarroitus

Luetteloinnin jälkeen nauhat tarroitettiin, koska jokaisella nauhalla oli nyt uusi nimeke sekä nauhanumero. Tarroitus suoritettiin pienikokoisilla etikettitarroilla, johon nimeke sekä numero kirjattiin käsin suuraakkosin. Tarralla merkittiin sekä varsinainen kelanauha että kelanauhakotelo. Lisäksi tarroitettiin myös nauhaan liittyvä litteraatio, mutta ei kuitenkaan pienempiä liitteitä tai lappuja, jotka kulkevat nauhakotelon mukana.

Kuva 10. Tarralla merkitty 7” kelanauha.

Tarroituksen jälkeen nauhat sijoitettiin takaisin arkistokaappiin. Kokoelman järjestys on arkiston kannalta toimivin kun kelanauhat ovat kaapissa järjestettyinä maanosien mukaan.

Kuva 11. Arkistokaappi, jossa nauhat järjestettynä maanosittain.

4.7 Ohjeistus

Luetteloinnin jälkeen laadin ohjeen, joka ilmaisee miten kelanauhaluettelo on valmistettu ja mihin siinä olevat kentät perustuvat. Dokumentaatio ja ohjeistuksen laatiminen ovat olennainen osa projektia, sillä niiden avulla varmistetaan että luetteloa on kenen tahansa mahdollista käyttää oikeaoppisesti myös tulevaisuudessa. Ohje on hyödyllinen myös silloin kuin luettelo halutaan viedä johonkin toiseen järjestelmään. Kelanauhaluettelon ohjeen lisäksi valmistin samalla toimintatavalla sekä luettelointipohjan että ohjeen myös C-kasettien luettelointia varten.

4.8 Luettelon verkkoversio

Luettelo päätettiin julkaista instituutin verkkosivuilla PDF-tiedostona. PDF on yksinkertainen ja toimiva ratkaisu silloin kuin käytettävissä ei ole erityistä kokonhallintajärjestelmää asiakasohjelmiseen. Julkista verkkoversiota varten luettelosta karsittiin sellaisia kenttiä, joiden tiedot eivät ole asiakkaan kannalta välttämättömiä. Näitä ovat esimerkiksi nauhatekniset tiedot sekä tallenteen julkaisijaa ja käyttöoikeuksia koskevat merkinnät. Luettelon asiakasversion käytävyyttä ei ole vielä mahdollista arvioida – luettelo julkaistaan Siirtolaisuusinstituutin uusien internetsivujen myötä lähitulevaisuudessa.

5 ARVIOINTI JA POHDINTAA

Kokonaisuudessaan projekti onnistui varsin hyvin ja saavutti sille asetetut tavoitteet. Projektille varattu aika oli riittävä ja luettelointityö valmistui määräaikaan mennessä ilman kiirettä. Lopputulos myös tyydytti toimeksiantajaa.

Opinnäytetyön teoriaosioon nähden toiminta tukee aineistojen saavutettavuutta etenkin kelanauhojen metatietojen rikastamisen myötä, joka onnistui paikoin jopa erittäin hyvin. Luettelon valmistaminen KDK:n määreillä Dublin Corea hyödyntäen palvelee ennen kaikkea aineiston käyttöä tulevaisuudessa järjestelmästä riippumatta. Instituutin näkökulmasta luettelo palvelee jo nyt tutkijoita, ja arkistossa luettelo on tarpeellinen myös aineiston digitoitien kannalta.

Sähköiset aineistot ovat nykypäivänä suuri haaste, oli kyseessä pienempi arkisto tai isompi muistiorganisaatio. Tietoteknisten ratkaisujen löytäminen on erityisen hankalaa, koska teknologialla on taipumus vanhentua hyvin nopeasti. Aihe vaatii huomattavasti resursseja ja tietotaitoa niin henkilökunnalta kuin myös organisaatiolta hallinnollisesti: minkä järjestelmän valitsemme, jotta sillä pärjätään ainakin pari - tai ainakin seuraava - viisivuotiskausi? Tilannetta toki sinällään helpottaa useiden kansallisten hankkeiden visio sähköisten aineistojen ja järjestelmien yhtenäisistä standardeista ja rajapinnoista, mutta ainakin vielä toistaiseksi näiden pohjalta ei ole kovin helppoa tehdä kauaskantoisempia päätöksiä.

Tämän projektin kohdalla vaihtoehtoja sähköisen aineiston kokoelmanhallintaan on toki olemassa, mutta etenkin pienen arkiston kohdalla kyse on varsin isosta ratkaistavasta asiasta. Lisäksi Kansallisen digitaalisen kirjaston luomat suuntalinjat sähköisten aineistojen teknisestä puolesta sekä asiakasliittymä Finnan kuin pitkäaikaissäilytysratkaisu PAS:n suhteen ovat kuitenkin niin vankat kansallisella tasolla, että siihen joutuu jokainen tällä sektorilla oleva toimija otta-

maan jollain tavalla kantaa jossain vaiheessa. Suuntaako organisaatio mukaan yhteiseen kelkkaan vai pitäytyykö se sen ulkopuolella.

Luettelointiprojektin alkupuolella käymäni keskustelut arkistojen kanssa antoivat ymmärtää, että moni vastaavankokoinen arkisto on samassa tilanteessa tietojärjestelmiensä kanssa ja odottaa nyt seuraavaa siirtoa. Tilannetta voisi helpottaa jos esimerkiksi KDK julkaisisi määreet soveltuvasta taustajärjestelmästä, jonka myötä organisaatiot saisivat option tulevaisuudessa liittyä mukaan KDK:hon. Myös listaus ylipäätään käyttökelpoisista järjestelmistä ei olisi pahitteeksi. Oman käsitykseni mukaan moni ei ole lainkaan tietoinen mitä järjestelmiä ylipäätään nykyään on olemassa, saati sitten ovatko ne yhteensopivia minäkään systeemin kanssa ja kuinka kauan. On selvää, että kiinnostus sähköisten aineistojen palvelu- ja säilytysratkaisuihin on jatkossakin kasvavaa joka suunnalla, vaatien muistiorganisaatioilta entistä vahvempaa keskenäistä dialogia.

LÄHTEET

- Arkistolaitos 2012. Arkistolaitoksen vuosikertomus 2012, 14. Viitattu 9.5.2014.
http://www.arkisto.fi/uploads/Palvelut/Julkaisut/vuosikertomukset/suomi2012/Arkistolaitoksen_vuosikertomus.pdf
- Arkistolaitos 2014a. Viitattu 5.5.2014. <http://www.arkisto.fi/> Etusivu > Palvelut > Arkistoyhteistyö > Arkistojen hakemistopalvelu
- Arkistolaitos 2014b. Arkistolaitoksen Arkistowiki. Viitattu 9.5.2014.
<http://wiki.narc.fi/arkistowiki/index.php/Arkistoluettelo>
- Collective Access Wiki 2014a. Viitattu 9.5.2014. <http://docs.collectiveaccess.org/wiki/>
- Collective Access Wiki 2014b. Viitattu 9.5.2014.
http://docs.collectiveaccess.org/wiki/Metadata_Standards
- Gronow, P. 2013. 78 kierrosta minuutissa – Äänilevyn historia 1877-1960. Suomen Jazz & Pop Arkisto.
- Haavisto, T., Jokinen, M-R., Ojala, M. 2009. Kirjastojärjestelmät Nyt! Viitattu 24.4.2014.
http://www.kirjastot.fi/kirjastoala/julkaisut/kirjastojarjestelmat_nyt
- Hakala, J. 2012. Kirjastojärjestelmien standardit. Teoksessa Saarti, Jarmo & Tuomi, Pirjo (toim.) Kirjastojärjestelmät vai kirjastot ilman järjestelmää. Helsinki: Avain, 35–46.
- Heinilä, J. 2014. Arkistonhoitaja, Siirtolaisuusinstituutti. Siirtolaisuusinstituutin arkistomateriaali tiedon lähteenä. Powerpoint-esitelmä.
- Hupaniittu, O. 2012a. Tutkijoiden ääni ja sähköiset aineistot - Selvitys muistiorganisaatioiden asiakkaitten digitoitujen aineistojen tarpeista ja saatavuudesta. Svenska litteratursällskapet i Finland. Viitattu 9.5.2014.
http://www.sls.fi/media/pdf/forskarnas_rost_slutrapport_28112011_fi.pdf
- Hupaniittu, O. 2012b. Tutkijat haluavat vaikuttaa kulttuuriperintöaineistojen digitointeihin. Historiallinen aikakauskirja 1/2012, 132–132.
- Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2010a. Pitkäaikaissäilytysjärjestelmän toiminnallisuus ja toteutus 14.6.2010. Viitattu 9.5.2014.
http://www.kdk.fi/images/stories/KDK_PAS_Toiminnallisuus_ ja_toteutus_v1.01.pdf
- Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2010b. Pitkäaikaissäilytys- jaoston loppuraportti 22.6.2010. http://www.kdk.fi/images/stories/PAS_loppuraportti_v.1.0.pdf Viitattu 9.5.2014.
- Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2011. Pitkäaikaissäilytys – Digitaalisten aineistojen laajuus ja säilytysmenetelmät 27.10.2011. Viitattu 9.5.2014.
<http://kdk.fi/images/stories/tiedostot/pas-aineistojen-laajuus-ja-sailytysmenetelmat-2011.pdf>
- Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2014a. Kansallisen digitaalisen kirjaston Standardisalkku 24.2.2014. Viitattu 9.5. 2014. http://www.kdk.fi/images/tiedostot/KDK_standardisalkku_2014-02-24.pdf
- Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) 2014b. Säilytys- ja siirtokelpoiset tiedostomuodot 14.4.2014. Viitattu 9.5.2014. <http://kdk.fi/images/tiedostot/KDK-PAS-tiedostomuodot-v1.3.pdf>
- Kansalliskirjasto 2014a. Viitattu 10.4.2014. <http://www.kansalliskirjasto.fi> Etusivu > Kirjastoille > MARC-formaatit

- Kansalliskirjasto 2014b. Viitattu 10.4.2014. <http://www.kansalliskirjasto.fi> Etusivu > Julkaisijoille > Dublin Core
- Koponen, J. 2014. Savikiekoista Spotifyihin. Teoksessa Nives, Matti & Esko, Iina (toim.) DJ-kirja – Näkökulmia suomalaiseen DJ-kulttuuriin. Mesenaatti.me, 14–31.
- Liuke, J. 2013. Martinrantalaisia taiteilijoita - Kulttuurikoti Sirkankujalla. Martinranta 3/2013, 27–28.
- Museo 2015. Museoiden luettelointiohje 2014. Viitattu 5.5.2014. <http://www.luettelointiohje.fi>
- Nyman, M. 2011. Kohti kolmannen sukupolven kulttuuriperinnön tietojärjestelmiä. Teoksessa Palonen, Osmo (toim.) Muistilla on kolme ulottuvuutta – Kulttuuriperinnön digitaalinen tuottaminen ja tallentaminen. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu, 14–28.
- Palonen, O. 2011. Johdanto digitaaliseen kulttuuriperintöön. Teoksessa Palonen, Osmo (toim.) Muistilla on kolme ulottuvuutta – Kulttuuriperinnön digitaalinen tuottaminen ja tallentaminen. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu, 2–13. <http://urn.fi/URN:ISBN:9789515883230>
- Piipponen, T. 2012. Pyydä mahdotonta – Kansanperinteen arkiston kokemuksia äänimateriaalin säilytyksestä. Lähikuva 1/2012, 70–76.
- Puustinen, O. 2011. Äänitedigitoinnin alkeet. Kansanmusiikki-instituutti.
- Rehnbinder, M. 2013. Julkinen tieto käyttöön. IPRinfo 4/2013. Viitattu 9.5.2014. http://www.iprinfo.com/julkaisut/iprinfo-lehti/lehtiarkisto/2013/IPRinfo_4_2013/fi_FI/julkinen_tieto/
- Saarti, J., Suominen, V., Tuomi, P., 2009. Bibliografinen valvonta, Helsinki: BTJ Kustannus.
- Siirtolaisuusinstituutti 2014a. Siirtolaisuusinstituutin Toimintasuunnitelma 2014. Viitattu 9.5.2014. <http://www.migrationinstitute.fi> > Yleisesittely
- Siirtolaisuusinstituutti 2014b. Siirtolaisuusinstituutin strategia 2013-2017. Viitattu 9.5.2014. <http://www.migrationinstitute.fi> > Yleisesittely
- Stenvall, J. 2002. Dublin Core –formaatin käyttöopas. Kansalliskirjasto, 3. Viitattu 9.5.2014. http://www.kansalliskirjasto.fi/julkaisualue/dublincore/Files/liitetiedosto2/dc_opas.pdf
- Suber, P. 2012. Open Access. Cambridge, Massachusetts & London, England: MIT Press.